

Йоанна Лукасевіч-Велеба,
Агата Сальвінська
(jlukasiewicz@aps.edu.pl)
(asalvinska@aps.edu.pl)

САМООЦІНКА УЧНІВ МУЗИЧНИХ ШКІЛ

Проаналізовано самооцінку учнів музичної школи через батьків, учителів, а також самих учнів. Проведені серед учнів загальноосвітньої музичної школи ім. Станіслава Моноушки в м. Лодзь, а також учителів та їхніх батьків дослідження показали, що безліч чинників ефективно впливають на розвиток музичних здібностей дітей і сприяють подальшим заняттям музикою. Не останню роль у цьому питанні відіграє і самооцінка. Як свідчили результати досліджень і відповіді респондентів загалом, рівень самооцінки учнів визначається як високий, але в окремих випадках може бути нестабільним і залежати від обставин. Самі учні добре знають власні сильні та слабкі сторони. Оскільки питання самооцінки є істотним елементом у побудові музичної кар'єри, то отримані результати проведеного дослідження матимуть важливе значення для виховної діяльності батьків і вчителів музично обдарованих учнів.

Ключові слова: самооцінка, музично обдарований учень, музична школа.

Той факт, що дитина ходить у музичну школу, не означає, що вона займатиметься музикою впродовж усього життя. Рішення про отримання музичної освіти найчастіше ухвалюють батьки самостійно або разом із дитиною. На їхню думку, музична освіта насамперед має велике значення для загального розвитку, тому її не завжди розглядають як майбутнє та не планують професійної кар'єри музиканта для своєї дитини¹. Вибір інструмента батьки доручають зробити дитині, зосереджуючись на позитивних аспектах, які виникають під час спілкування дитини з музикою.

На невдачі чи поразки в музиці впливає багато чинників. До найголовніших із них належать відсутність внутрішньої мотивації музикувати, отримання музичної освіти під тиском батьків, вибір непривабливого для дитини музичного інструмента. За відсутності мотивації дитина не докладатиме зусиль і старань, а несистематичні заняття негативно впливатимуть

¹ Yun Dai D., Schader R. Parents' Reasons and Motivations for Supporting Their Child's Music Training // *Roepers Review* 24 (1) (2001) 23–26.

на подальші результати. Значущою перешкодою, як наслідок, може бути і конфлікт між учителем та учнем².

Натомість отриманню музичної освіти сприяють такі чинники, як перевага цінностей, пов'язаних із музикою та професією музиканта, інтерес до музики й музичних інструментів, бажання грати на музичних інструментах, а також систематичність занять музикою. Позитивний вплив мають відповідне домашнє середовище, котре заохочує дитину до занять музикою, ставлення батьків, родини до музичної освіти, професії музиканта і систематичної праці³. Не менш важливим аспектом є свідомість й активна підтримка батьків і вчителів, особливо на ранніх етапах занять музикою⁴. Приблизно до 12-го року життя дитина потребує підтримки батьків і вчителів. Саме в цей період дуже важливо, щоб вона була привчена до систематичної праці, мала обов'язки і виконувала їх, уміла долати труднощі, боролася з лінощами, переживаннями, невдачами та мала внутрішню мотивацію. Крім того, дослідники вказують, що такі риси, як витривалість і бажання музикувати незалежно від успіхів чи поразок, упевненість у собі, наявність суспільних умінь і навичок, умінь швидко вчитися, аналізувати, ризикувати, уміти грати на музичному інструменті, а також харизма, досвід і підтримка батьків дуже необхідні.

Окрім уже згаданих рис, дослідники звертають увагу і на значення самооцінки, зокрема вміння дитини оцінити власні сильні та слабкі сторони. Самооцінка пов'язана з внутрішньою мотивацією, допомагає людині сконцентруватися на меті, зміцнює впевненість і почуття власної цінності в середовищі осіб із подібними здібностями. Знання власних сильних і слабких сторін змушує дитину замислитися над тим, на чому варто зосередитися під

² Зоф'я Буровська й Ева Гловацька запропонували модель впливу інтересів дитини на її музичну освіту. Дослідниці вважають, що перша фаза розвитку (підготовча) сприяє тому, що у дитини з'являються позитивні емоції у контакті з музикою, зацікавлення, бажання повторювати та прагнення музикувати. У другій фазі (вступній) з'являється залежність від зовнішніх чинників і позитивної підтримки, а також витривалість до труднощів і поразок. У фазі свідомого зацікавлення особа вже самостійно розвиває власні інтереси, які є постійними. Саме тому для розвитку музичних здібностей і подальшої музичної освіти дуже важливий позитивний вплив дорослих і їхня підтримка (Burowska Z., Głowacka E. *Psychodydaktyka muzyczna. Zarys problematyki*. Kraków: Akademia Muzyczna, 2006).

³ Kaleńska-Rodzaj J., Pietras K. Jakość relacji nauczyciel-uczeń a rozwój osiągnięć muzycznych młodego wykonawcy // *Mistr – Uczeń. Rozważania z perspektywy psychologii sztuki* / ред. G. Kwiatkowska, J. Pośluszna. Kraków: Aureus 2014, с. 89–116.

⁴ Subotnik R. F., Olszewski-Kubilius P., Worrell F. C. Rethinking Giftedness and Gifted Education: A Proposed Direction Forward Based on Psychological Science // *Psychological Science in the Public Interest* 12 (1) (2011) 3–54.

час занять музикою. Самооцінка впливає на подальші плани, які в майбутньому матимуть значення для досягнення успіху⁵.

Складним аспектом музичної освіти, який впливає на самооцінку дітей, є порівняння і оцінювання. Як правило, вчитель також має оцінити зусилля, які учень вкладає у заняття музикою і скільки годин їй присвячує. Несправедлива оцінка може назавжди відбити у дитини бажання музикувати. Буває і так, що одноліток, який грає на подібному інструменті та докладає менше зусиль, має кращий результат, що є показником володіння власними талантами.

Самооцінка дітей і молоді

Самооцінка є елементом самосвідомості, набором суджень і думок, які стосуються різних аспектів людини: як її вигляду, так і інтелекту, емоцій, характеру, здоров'я та суспільних узаємин, а також бажань, прагнень і цілей. Знання про себе, свої сильні та слабкі сторони формують почуття власної вартості й мають сильне емоційне підґрунтя⁶. Самооцінка може бути позитивною або негативною, стабільною або нестабільною, завищеною або заниженою, адекватною або неадекватною⁷.

Ефективним діям людини сприяє стабільна адекватна самооцінка, котра стосується досвіду особистості й підкріплена сприйняттям себе. На формування самооцінки має також вплив думка інших осіб, яка, на жаль, часто не співпадає з розумінням себе, власної поведінки та почуттям відповідальності за власні вчинки. Адекватна оцінка сприяє пошуку джерел натхнення і недосконалостей, над якими варто попрацювати. Для досягнення мети має значення завищена або занижена оцінка. Перша з них ускладнює життя людині, оскільки її завжди супроводжують емоції: неспокій, відчуття відсутності сенсу та власної вартості, людині важко переконати себе, що вона здатна впоратися з викликами, які стоять перед нею. Така особа відчуває страх перед поразкою. Люди з низькою самооцінкою не вірять у себе, гірше навчаються, створюють враження менш здібних, ніж є насправді. Своєю чергою, завищена самооцінка шкодить людині у кар'єрі, така особа боїться викликів, які потенційно можуть наразити її на втрату

⁵ Jarvin F. L., Subotnik R. F. *Wisdom from Conservatory Faculty: Insights on Success in Classical Music Performance // Roeper Review* 32 (2010) 78–87; Subotnik, Olszewski-Kubilius, Worrell. *Rethinking Giftedness and Gifted Education*.

⁶ Koziński J. *Psychologiczna teoria samowiedzy*. Warszawa: PWN 1986; Niebrzydowski L. *O poznawaniu i ocenie samego siebie. Na przykładzie młodzieży dorastającej*. Warszawa: Nasza Księgarnia 1976; Wosińska W. *Psychologia życia społecznego*. Gdańsk: GWP 2004.

⁷ Kulas H. *Samoocena młodzieży*. Warszawa: WSiP 1986; Niebrzydowski. *O poznawaniu i ocenie samego siebie*.

високої самооцінки⁸. Дитина з низькою самооцінкою часто висилає батькам і рідним повідомлення з текстом: «Я не впораюся», «Це дуже складне завдання», «Я не вмю», «Я ніколи цього не навчуся». Невіра в себе, страх перед поразкою веде до того, що дитина не приймає нових викликів і не отримує задоволення від подолання труднощів та досягнення вищих цілей, які можуть підняти її самооцінку. Своєю чергою, дитина із завищеною самооцінкою вважає, що деякі виклики «не варті» її уваги.

Пізнання себе, власних сильних і слабких сторін є менш важливим завданням на ранніх етапах освіти. Тому дорослим не варто говорити дітям про їхні слабкі сторони, навпаки, батьки мають зосереджуватися на тому, як розвиваються їхні діти, що роблять добре, а над чим іще треба попрацювати. Водночас знання дорослих про слабкі сторони дитини дуже важливі, оскільки саме вони визначають подальші способи і напрями навчання. Де-хто з учителів дотримується стратегії говорити дитині про її слабкі сторони, бажаючи показати, над чим варто попрацювати. З дорослішанням дитини зростає значення знань про себе, оскільки ці знання відіграють важливу роль для ухвалення рішень, які стосуються не лише освітньої, а й подальшої професійної музичної кар'єри. Отже, позитивна самооцінка формує впевненість у собі та психічну витривалість⁹.

На рівень самооцінки впливають учителі та якість контактів «учень – учитель». Така поведінка, як агресія, байдужість або непослідовність, сприяє зниженню рівня самооцінки учня, його мотивації та досягнень¹⁰. Вона знаходить своє віддзеркалення, зокрема, у шкільних досягненнях учня. Така ситуація характерна для обдарованих дітей. Самосвідомість і мотивація напряму пов'язані зі сім'єю та оточенням. Це означає, що при меншій підтримці середовища обдарований учень має вищий рівень самооцінки і самосвідомості; при меншій підтримці середовища з'являється прагнення до вищого; водночас у хлопців рівень самосвідомості вищий, аніж у дівчат¹¹.

⁸ Manturzevska M. *Psychologiczne wyznaczniki powodzenia w studiach muzycznych*. Warszawa: Centrum Edukacji Artystycznej, Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina 2014; Niebrzydowski. *O poznawaniu i ocenie samego siebie*; Uszyńska-Jarmoc J., Kunat B., Mantur J. *Zdolny, ale jak? (Auto)diagnoza zdolności i uzdolnień uczniów*. Białystok: Centrum Kształcenia Ustawicznego w Białymstoku, Wydział Pedagogiki i Psychologii UwB 2015; Wosińska. *Psychologia życia społecznego*.

⁹ Wojtanowska-Janusz B. Budowanie odporności psychicznej uczniów szkół muzycznych // *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska* (Lublin). Sectio J: *Paedagogia-Psychologia* 29 (3) (2016) 161–175.

¹⁰ Chmurzyńska M. The Optimal Piano Teacher: Sosniak's Model versus Polish Teachers from Public Music Schools // *Interdisciplinary Studies in Musicology* 10 (2011) 111–129.

¹¹ Giza T. *Socjopedagogiczne uwarunkowania procesów identyfikowania oraz rozwoju zdolności uczniów w szkole*. Kielce: Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy 2006.

Самооцінка музично обдарованих учнів

Окрім учителів і батьків, на формування самооцінки дітей впливають також однолітки, особливо в період дорослішання. Учні порівнюють зовнішність, здібності, суспільну позицію. Результат цього порівняння впливає на самопочуття дитини – як позитивно, так і негативно, особливо останній, оскільки той пов'язаний із відособленням і почуттям відмінності¹². Самооцінка має особливе значення в музиці. Музика як форма освіти, терапії, активності є елементом формування самооцінки та сприяє кращому самопізнанню¹³. Добре організована і систематична музична активність дає змогу формувати вищу самооцінку й отримувати більше задоволення від життя¹⁴.

Прикладом адекватної самооцінки є вибір інструменталіста: коли хтось усвідомлює, що його техніка не досконала, та спосіб гри подобається людям, то він може вибрати гру в камерних колективах, а не у великих концертних залах. Це означає, що сильні та слабкі сторони допомагають вибрати напрям кар'єри. Роль учителя полягає в тому, щоб допомогти учню з вибором, хоча вчитель має знати, що не кожен учень візьме його поради до уваги¹⁵. Звідси важливим елементом у комунікації між учителем і учнем є визначення чітких цілей та критеріїв їхньої оцінки. Вчитель музики, задаючи учневі вправу до самостійного опрацювання, очікує на її виконання. Водночас учень потребує допомоги, щоб оцінити самого себе і визначити, чи було досягнуто мети. Важливо також, щоб учитель завжди питав учня, що було добре в цьому виконанні, а над чим він хотів би ще попрацювати. Контроль власного розвитку і його верифікація у присутності вчителя формує самооцінку учня в музиці¹⁶. Впевненість у собі (*self-confidence*) – важливий елемент розвитку музичних здібностей, особливо, коли учень змінює звичне для нього середовище на середовище вищого рівня і більш конкурентоспроможне («стає малою рибкою у великому

¹² Salovey P., Sluyter D. *Rozwój emocjonalny a inteligencja emocjonalna*. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis 1999.

¹³ VanderArk S. Self-Esteem, Creativity, and Music: Implications and Directions for Research // *The Proceedings of the Suncoast Music Education Forum on Creativity. Suncoast Music Education Forum on Creativity*. University of South Florida 1989, c. 105–121.

¹⁴ VanderArk S., Newman I., Bell S. The Effects of Music Participation on Quality of Life of the Elderly // *Music Therapy* 2 (1983) 71–81.

¹⁵ Jarvin, Subotnik. *Wisdom from Conservatory Faculty*.

¹⁶ У дослідженнях, які проводили Лінда Ярвін і Рена Суботнік, один із учителів зауважує, що тільки учень здатний визнати власні сильні та слабкі сторони, знає, що здатний зазвони, а що перевершує його можливості, адже найбільше тренується самостійно. Однак у будіванні самооцінки допомагає також погляд ззовні від особи, яка може зауважити певні не помітні для учня аспекти гри (Jarvin, Subotnik. *Wisdom from Conservatory Faculty*).

ставку»¹⁷). Цей досвід повторюється у житті музиканта безліч разів. Тому адекватна самооцінка є підставою до формування впевненості, без якої не можна бути переконливим у чомусь або повідомити про щось важливе. Впевненість у собі допомагає приховати невпевненість у нових стресових ситуаціях¹⁸.

Дуже часто оцінювання в музичній школі зводиться до порівнювання учнів і створення класної ієрархії. Оцінювання стає «інструментом дисципліни і репресій учнів, створення атмосфери страху і постійної загрози, безперервної конкуренції та виключення осіб із заниженою самооцінкою, що не вміють пристосовуватися до сучасної реальності»¹⁹. Проблематичним є зосередження вчителя лише на помилках у грі, а не на тому, що справді добре і вартісно. Часто вчитель не звертає уваги на самого учня, акцентуючись лише на творі²⁰. Ці чинники, а також незадоволення від вибору музичного інструмента, призводять до формування заниженої самооцінки учня²¹. Самооцінка допомагає боротися із хвилюванням. Публічні виступи пов'язані з усвідомленням, що людина постійно перебуває в полі зору, оцінюються її уміння, поведінка чи навіть вигляд. Це стресовий чинник, який викликає страх перед оцінкою інших осіб. З'являється бажання показати себе з якнайкращого боку²². Найкращі досягнення мають учні з помірковано високим почуттям самовартості. Хоч, як пише Марія Мантуржевська, «високе почуття власної вартості часто йде в парі із заниженим самоконтролем і слабкими результатами, водночас негативно впливає на взаємини з педагогом і призводить до отримання низьких шкільних оцінок»²³.

Методологія дослідження

Метою дослідження був пошук відповіді на запитання: «Як учні музичних шкіл оцінюють себе, а також як їх оцінюють учителі й батьки?».

¹⁷ Zeidner M., Schleyer E. J. The Big-Fish-Little-Pond Effect for Academic Self-Concept, Test Anxiety, and School Grades in Gifted Children // *Contemporary Educational Psychology* 24 (4) (1999) 305–329.

¹⁸ Jarvin, Subotnik. Wisdom from Conservatory Faculty.

¹⁹ Bissinger-Ćwierż U. Nowe wymiary ewaluacji osiągnięć artystycznych uczniów w szkołach muzycznych // *Chowanina* 1 (2011) 115–132.

²⁰ Там само; Stróżyński K. Oceniać, czyli pomagać // *Nowa Szkoła* 8 (1999) 7–10.

²¹ Gluska A. A. Psychologiczna sytuacja ucznia // *Raport o stanie szkolnictwa muzycznego I stopnia. Diagnozy, problemy, wnioski modelowe* / ред W. Jankowski. Warszawa: Instytut Muzyki i Tańca 2012, с. 135–158.

²² Karpińska M. Trema, stres przed występem. Jak sobie z nimi radzić // *Twoja Muza* 1 (2003) 59–60; Karpińska-Welbel J. Trema u muzyków // *Psychologia muzyki – problemy, zadania, perspektywy* / ред K. Miklaszewski, M. Meyer-Borysewicz. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Muzycznej im. F. Chopina 1990, с. 468–474.

²³ Manturzevska. *Psychologiczne wyznaczniki powodzenia w studiach muzycznych*, с. 18.

У представлених дослідженнях ми також намагалися знайти відповіді на запитання: «Як учителі та батьки сприймають дітей, які навчаються у музичних школах? Як оцінюють себе учні музичної школи?».

У дослідженні взяли участь 11 із 13 учителів, які працюють у музичній школі, та 30 батьків учнів 1–6 класів музичної школи²⁴. Крім анкети для батьків і вчителів, на запитання про власну самооцінку відповіли всі учні 1–6 класів. Вік дітей 6–13 років. Дані про кількість дітей подано в Табл. 1.

Таблиця 1. Кількість учнів в окремих класах музичної школи

Класи	Перші	Другі	Треті	Четверті	П'яті	Шості	Назагал
Кількість учнів	23	21	23	14	15	14	110

Був використаний метод діагностичного опитування (авторська анкета). Вчителі мали відповісти на запитання про самооцінку музично обдарованих учнів. Шкала самооцінки: дуже висока, висока, пересічна, низька, занижена. Аналогічне запитання отримали батьки: «Яку самооцінку має дитина?». Крім того, вчителі мали назвати сильні та слабкі сторони своїх учнів.

Своєю чергою, учні теж мали відповісти на запитання в анкеті й обрати одну з відповідей: «погоджуюся», «не можу оцінити», «не погоджуюся». Анкета містила як позитивні твердження (напр., «я добрий учень», «мене люблять у класі», «я багато працюю»), що свідчило про високу самооцінку і почуття самовартості, так і негативні (напр., «я швидко втомлююся», «мені часто буває нудно», «я працюю і думаю повільно»). Такі твердження свідчили про низьку самооцінку учнів.

Ми вказали найвищий, найнижчий і середній результати, які прямо пов'язані з позитивними й негативними рисами учнів, якими, на їхню думку, вони володіють. Окрім того, учні мали вказати сферу діяльності, яка їх цікавить.

Результати дослідження

Результат відповідей учителів свідчив, що багато учнів мають сильні сторони, до яких належать креативність, добра пам'ять, витривалість, вразливість, емпатія, внутрішня мотивація, дисциплінованість та інтелігентність.

Теж учителі називали такі риси: високий рівень знань, суспільна активність, працьовитість, відкритість, висока самооцінка, самодопомога у стресовій ситуації, залучення до роботи, допитливість, обов'язковість, уміння долати труднощі, індивідуалізм, спостережливість, добра організація, досягнення поставленої мети, увага і високий рівень культури.

²⁴ У дослідженні взяли участь учителі й учні загальноосвітньої музичної школи ім. С. Моноушки в м. Лодзь і батьки учнів цієї школи.

Учителі звертали увагу на слабкі сторони їхніх учнів. Серед головних: егоїзм і егоцентризм, надмірна емоційність, високі амбіції, конфліктність, нетерплячість і брак часу. Теж учителі вказували на такі риси: розхитаність, проблеми з дотриманням правил, зухвалість, страх перед поразкою, зарозумілість, невміння співпрацювати в групі. На думку вчителів, самооцінка учнів музичної школи залежить від особистості самого учня, а також від дня тижня. Однак загалом респонденти вважають, що учні мають високу самооцінку, лише в окремих випадках низьку або занижену.

Відповіді батьків майже не відрізнялися. Більшість із них вважає, що їхні діти мають дуже високу (12 відповідей) або високу (11 відповідей) самооцінку. Четверо респондентів вважають, що їхня дитина має середню самооцінку, двоє – низьку.

Цікавими виявилися результати самооцінювання учнів. Ми проаналізували ті сфери діяльності, до яких учні виявляють інтереси (див. табл. 2).

Таблиця 2. Сфери інтересів учнів

Сфера інтересів	Перші класи (23 учні)	Другі класи (21 учень)	Треті класи (23 учні)	Четверті класи (14 учнів)	П'яті класи (15 учнів)	Шості класи (14 учнів)	Кількість учнів, що вказали цю сферу інтересів
Образотворче мистецтво	17	15	18	10	10	5	75
Спорт	22	17	17	11	11	11	89
Допомога іншим	20	17	18	14	14	7	90
Музика	21	16	22	10	10	7	86
Іноземні мови	16	9	15	5	5	6	56
Організація заходів	18	15	11	13	13	7	77
Математика	21	13	18	8	8	6	74
Уявлення і творчість	22	13	19	11	11	13	89
Природа	17	13	9	9	9	3	60
Інформатика	13	15	16	8	8	6	66
Лідерство	13	9	8	5	5	2	42
Техніка	14	12	8	6	6	6	52
Польська мова	20	16	16	9	9	4	74
Танець	16	15	15	7	7	3	63
Декламація	12	13	11	3	3	5	47
Інше	11	8	9	5	5	9	47
Назагал	273	216	230	134	134	100	1087

Учні вказали 16 сфер інтересів (та категорію – інше). Загалом надано 1087 відповідей. Отримані дані свідчили, що, крім музики, значна частина учнів допомагає іншим, організовує заходи, займається спортом, математикою, образотворчим мистецтвом, творчістю та ін. Цікаво, що найбільше сфер інтересів указали учні початкових класів, найменше – учні старших класів.

Далі ми представили аналіз тверджень учнів про самооцінку власних можливостей і свої контакти з іншими (табл. 3).

Таблиця 3. Самооцінка учнів у сфері обраних можливостей і контакти з іншими

Сфера	Перші класи (23 учні)	Другі класи (21 учень)	Треті класи (23 учні)	Четверті класи (14 учнів)	П'яті класи (15 учнів)	Шості класи (14 учнів)	Кількість учнів, що вказали цю сферу
Я хороший учень	18	15	14	10	11	10	78
Мене у класі люблять	10	11	15	8	13	5	62
Мене люблять у дворі	10	12	16	9	10	7	64
Є сфери, в яких я кращий, ніж інші	8	12	12	14	13	12	71
Часто виграю	11	7	5	3	3	5	34
Багато працюю	12	10	11	4	6	4	47
Планую досягти поставленої мети	11	12	14	5	11	11	64
Можна завжди розраховувати на мене	15	16	13	12	15	12	83
Я впевнений(-а), що досягну успіху в житті	17	15	13	9	5	9	68
Назагал	112	110	113	74	87	75	571

Аналіз згаданих тверджень дає можливість зробити висновок, що більша частина учнів музичних шкіл вважає себе такими, на яких можна поклатися. Вони переконані, що є добрими учнями, а також упевнені, що зможуть досягти успіху. Менша кількість учнів зазначила, що часто виграє, а також, що багато працює.

Наступні аспекти самооцінки стосувалися тверджень, які дослідники визнали негативним. Їхні зіставлення подано у табл. 4.

Результати відповідей учнів свідчили, що негативних рис вони мають менше. Найбільше таких учнів було у других і третіх класах. Серед них найбільше тих, які зазначили, що вони відрізняються від однолітків. Цей чинник

вказує на почуття відособленості. Неочікуваним було те, що ці думки висловили учні молодших класів. Значна їх кількість зазначили, що забувають про багато речей, легко відволікаються, бояться багато чого і часто нудяться. Отримані результати можна інтерпретувати як категорію формування адекватної самооцінки – учні знають не тільки свої сильні сторони, а й слабкі.

Таблиця 4. Самооцінка учнів у сфері негативних тверджень

Сфери	Перші класи (23 учні)	Другі класи (21 учень)	Треті класи (23 учні)	Четверті класи (14 учнів)	П'яті класи (15 учнів)	Шості класи (14 учнів)	Кількість учнів, що вказали цю сферу
Боюся багато чого	6	9	10	4	4	5	38
Я інакший, аніж мої однолітки	11	12	6	7	8	8	52
Забуваю про багато речей	6	8	10	5	8	7	44
Працюю і думаю повільно	8	9	7	1	3	4	32
Швидко втомлююся	2	7	8	0	1	5	23
Легко відволікаюся	4	12	6	7	7	8	44
Часто нудьгую	8	10	4	7	2	4	35
Не люблю людей	3	1	3	0	1	3	11
Назагал	48	68	54	31	34	44	279

Обговорення результатів дослідження

Характерною ознакою для музичної освіти в Польщі, на думку Войцеха Янковського, є високий рівень професіоналізму, високий рівень реклами, проте середній рівень загальноосвітньої та виховної функції²⁵, хоч останній залежить від конкретної школи і педагогічних кадрів. Це свідчить і про престиж музичної освіти в музичних школах порівняно зі загальною освітою. Відвідування музичної школи, додаткові заняття музикою формують специфіку дитинства учнів. Таке дитинство можна охарактеризувати як працювате, сповнене амбіціями і планами на майбутнє, розвиваюче вольові процеси за чіткими і стислими правилами, що проходить у реальному, а не віртуальному

²⁵ Jankowski W. *Polskie szkolnictwo muzyczne. Geneza i ewolucja systemu*. Warszawa: Akademia Muzyczna im. F. Chopina, Centrum Edukacji Artystycznej 2002.

світі, в якому розвиваються здібності, зацікавлення і захоплення; дитинство, що навчає дитину зав'язувати контакти і співпрацювати з іншими людьми, набувати досвіду сильних позитивних переживань, має профілактичну і терапевтичну цінність²⁶.

Ці чинники впливають на спосіб сприйняття себе, інших і всього світу²⁷. План дня дитини наповнений, здебільшого уроками з музики, але в ньому є також місце на інші заняття²⁸.

Водночас дослідження показали, що в старших класах діти багато працюють, значна кількість обов'язків позбавляє їх безтурботного дитинства. Понад 47 % учнів сприймає себе інакшими, ніж ровесники. Водночас понад половина почувається тими, кого люблять у класі і дворі, $\frac{3}{4}$ досліджуваних учнів уважає, що можна на них покластися в житті, а понад 80 % добре себе почуває, допомагаючи іншим. Можна констатувати, що музично обдаровані учні, будучи вразливішими, спілкуючись щоденно із красою, переважно готові допомагати іншим.

Розвиток музичних здібностей пов'язаний як із успіхами, так і з труднощами, тому дуже важливою є витривалість. Варто усвідомлювати, як важко добратися до вершини і там залишитися²⁹. Вчителі вказали, що до сильних сторін учнів належить витривалість, а також дисциплінованість і внутрішня мотивація. Вони звертали увагу на такі риси: працьовитість, самодопомога при стресі, додання труднощів, обов'язковість і досягнення бажаної мети. Учні, які характеризуються цими рисами, мають більше шансів успішно реалізовувати власну музичну кар'єру. Проте є такі учні, які характеризуються нетерплячістю, невпорядкованим стилем життя і недисциплінованістю.

Істотною проблемою є розбіжність прагнень і можливостей учня, а також невміння планувати і реалізовувати поставлені цілі, наслідком чого може бути надмірне навантаження при одночасній відсутності результатів³⁰. Дослідження показали, що менш ніж половина учнів уважає себе працьовитими, а трохи більше половини – планують і досягають поставлених цілей. Результати досліджень переконують, що у проаналізованій групі таких учнів є близько половини, насправді понад 60 % переконані, що зможуть досягти успіху в житті. Велике значення для самооцінки учнів загальноосвітньої

²⁶ Konaszekiewicz Z. *Dzieciństwo ucznia szkoły muzycznej // Współczesne wyzwania szkolnictwa muzycznego* / ред. A. Delecka-Bury. Toruń 2016, с. 11–30.

²⁷ Там само.

²⁸ Дослідження, частина яких представлена у статті, стосувалися проведення вільного часу учнів музичної школи. Виявлено, що, крім інтенсивних занять музикою (вдома чи у школі), понад 75 % досліджених учнів присвячують час розвитку своїх інтересів.

²⁹ Jarvin, Subotnik. *Wisdom from Conservatory Faculty*.

³⁰ Burowska, Głowacka. *Psychodydaktyka muzyczna*.

музичної школи має підтримка батьків і вчителів, а також погляд на певного учня з перспективи. Специфіка музичної школи сприяє тому, що учні, які гірше за однолітків грають на інструменті, вважаються слабкими, а також такими, що не мають музичного таланту, а це заздалегідь проєктує загальну самооцінку³¹. Істотну роль відіграють розмови з учнями, як удома, так і у школі, а також допомога в подоланні криз і труднощів. Досліджувані вчителі звернули увагу на нестабільну самооцінку деяких учнів, яка залежить від дня, успіхів, поразок, похвал чи зауважень.

Брак стабільної самооцінки сприяє тому, що такі діти легко можуть піддаватися впливам інших осіб, їхніх думок і успіхів, що, своєю чергою, впливатиме на досягнення та результативність. Тому істотним завданням учителів музично обдарованих учнів є підтримка, яка стосуватиметься різних стратегій поведінки та можливих наслідків, допомоги визначити сильні та слабкі сторони як у суспільному, так і в освітньому просторі, заохочення до прийняття рішень і допомоги зміцнити почуття самовартості³². Вчителі та батьки музично обдарованих дітей мають бути дуже уважними, особливо, коли дитина стикається із проблемною ситуацією під час навчання. Внутрішня вразливість може призвести до того, що дитина перестане музикувати чи грати на інструменті. Добре, щоб опікуни помічали, яку самооцінку має дитина на певному етапі, та зміцнювали її, якщо самооцінка є заниженою, або вживали адекватних заходів, коли вона завищена. Учень, який відчуває підтримку, має більше шансів на успіх. На думку М. Мантуржєвської, музичний талант і художній розвиток є «музичним діалогом» із тим, хто вірить у талант, підтримує ідеї і задуми, схвалює їх, допомагає у складних і стресових ситуаціях. Відсутність такої людини в житті утруднює життя іншої людини³³. Тому формування адекватної самооцінки, яка розвиватиме музичні здібності учня, має відбуватися за підтримки педагогів і батьків, які можуть вказати на сильні сторони, а також підказати, як справлятися зі слабкостями та поразками.

Тематика самооцінки є дуже важливою через її зв'язок із музичними здібностями дитини. Розвиток музичних здібностей стосується як педаго-

³¹ Необхідно звернути увагу на те, що рівень самооцінки може залежати від конкретного середовища, в якому функціонує молода людина. Порівняння з групою музично обдарованих осіб може знижувати самооцінку і, навпаки, функціонування в групі однолітків, які не музикують, може виділяти особу та підвищувати її самооцінку.

³² Пор.: Hallam S. *Music Psychology in Education*. London: Bedford Way Papers, 2006; див.: Nogaj A. A. Wsparcie pedagogiczne w edukacji muzycznej // *Psychologia wychowawcza* 5 (2014) 91–103.

³³ Manturzevska M. A Biographical Study of the Life-Span Development of Professional Musicians // *Psychology of Music* 18 (1990) 112–139.

гічного контексту (формування рівня самооцінки через батьків і педагогів), так і психологічного (оцінювання себе як особистості). Згадані результати дослідження не вичерпують усіх аспектів проблеми, а є плацдармом для подальших емпіричних розвідок і вивчення процесу навчання учнів у музичних школах.

Joanna Lukasevich-Veleba, Ahatha Salvinska

SELF-ESTEEM OF MUSIC SCHOOL STUDENTS

The aim of the article was to analyze the self-esteem of music school students in the opinions of their parents, teachers and their own. The research has shown that all examined entities see many positive aspects of music school students' functioning, which can influence the effectiveness of developing musical skills and remain in the field of music. The level of self-esteem of students is generally considered high, but in some cases unstable, depends on the circumstances. The pupils themselves are able to point out their strengths and weaknesses. Recognizing the issue of self-esteem as an important element in building a musical career, the results obtained can be considered significant for the educational impact of parents and teachers of musically talented students.

Keywords: self-esteem, musically talented students, music school.